

Framtidsutskottet

Statsrådets redogörelse om planen för de offentliga finanserna för 2021—2024

Till finansutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets redogörelse om planen för de offentliga finanserna för 2021—2024 (SRR 1/2020 rd): Ärendet har remitterats till framtidsutskottet för utlåtande till finansutskottet. Tidsfrist: 12.5.2020.

Sakkunniga

Skriftligt yttrande har lämnats av
- finansministeriet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Framtidsutskottet har till uppgift att identifiera frågor och fenomen som i betydande grad påverkar Finlands framtid i ett så tidigt skede att man fortfarande vid behov kan påverka dem med politiska medel.

I anslutning till denna uppgift hörde framtidsutskottet under höstsessionen 2019 och vårsessionen 2020 på bred front sakkunniga från det nationella framsynsätverket bland annat om det finländska välfärdssamhällets tillstånd och framtidsutsikter, hållbar utveckling, välbefinnande och illabefinnande, folksjukdomar och folkhälsa, sociala innovationer, konst, kultur och utbildning samt teknikens framtid.

Våren 2020 utvecklades coronaviruset till en global covid-19-pandemi. Därför har framtidsutskottet inlett flera projekt som ska ta upp konsekvenserna av covid-19-pandemin inom olika samhällssektorer och även hur och när pandemin har behandlats i prognostiseringssystemet.

Utifrån utredningarna och utfrågningarna av sakkunniga tog framtidsutskottet starkt ställning till den europeiska gröna givnen (FrUU 1/2020 rd — E 61/2019 rd). Utlåtandet behandlade de ekonomiska utmaningar som följer av verkställandet av den gröna omställningen och av covid-19-pandemin samt de finländska företagens konkurrenskraft i de internationella ekosystemen för affärs-

Utlåtande FrUU 2/2020 rd

verksamhet. Samma iakttagelser gäller också statsrådets redogörelse om planen för de offentliga finanserna för 2021—2024.

Även om covid-19-pandemin inte ändrar allt på en gång och permanent, kommer dess olika konsekvenser dock att ha en betydande inverkan på hela 2020-talets politik och beslutsfattande såväl nationellt som internationellt. Återhämtningen från covid-19-pandemin förutsätter betydande ekonomiska satsningar i en situation där världsekonomin och Finlands samhällsekonomi kan stå inför rekordstora utmaningar. Dessutom pågår en grön omställning som också kräver betydande åtgärder och resurser. EU:s funktionsförmåga utmanas ytterligare av brexit och diskussionen om EU:s grundläggande principer och utvecklingstrender.

På grund av den extremt krävande situationen fokuserar framtidsutskottet i sitt utlåtande särskilt på kontaktytan mellan genomförandet av en grön omställning och återhämtningen efter följderna av covid-19-pandemin. Det ska handla om hur dessa två stora utmaningar kan kombineras så att det samtidigt går att finna en lösning på den tredje utmaningen, nämligen en eventuell global recession och skuldskris.

Huvudbudskapet i utskottets utlåtande är hopp: saker och ting kommer i framtiden att vara bättre än de var före covid-19-pandemin.

Framtidsutskottet påminner om att samtidigt som vi måste göra allt som står i vår makt för att bromsa upp och bekämpa den pågående covid-19-pandemin, måste vi också kunna bilda oss en uppfattning om tiden efter coronapandemin med de risker och möjligheter den medför inom många olika samhällsområden.

Utskottet betonar särskilt att den gröna omställningen trots covid-19-pandemin fortfarande är mänsklighetens största utmaning och samtidigt mänsklighetens största investering någonsin. Försämringen av miljöns tillstånd är en motor för många andra problem. En ohållbar utveckling hotar hela jordens livsduglighet och utgör därför ett ännu större hot mot hälsan och ekonomin än coronaviruset.

Utskottet betonar ytterligare att vi trots pandemin också måste ta hänsyn till andra utmaningar i vårt samhälle. Redan före coronapandemin var man medveten om utmaningar som hänför sig till bland annat utvecklingen av försörjningskvoten, arbetskraftens tillräcklighet och kompetens, skattebasen, folkhälsan, den regionala ojämlikheten och många andra grundpelare i vårt samhälle. Dessa utmaningar har inte försvunnit någonstans i och med covid-19-pandemin. Tvärtom kan pandemin ytterligare framhäva också dessa utmaningar, till exempel genom att försvaga välfärdssamhällets finansieringsbas.

Framtidsutskottet konstaterar att allt som görs när det gäller återhämtningen från covid-19-pandemin måste göras på ett sådant sätt att man samtidigt också löser andra samhällsproblem. De resurser som riktas till återhämtningen från covid-19-pandemin måste riktas så att de samtidigt är investeringar i den gröna omställningen och också löser strukturella problem i vårt välfärdssamhälle.

Utlåtande FrUU 2/2020 rd

Framtidsutskottet anser att covid-19-pandemin, trots situationens allvar, också öppnar för många nya positiva möjligheter. Genom att ta itu med dem kan vi minska de negativa följderna av pandemin. Exempelvis ett snabbt digitalt språng som genomsyrar nästan hela samhället kan anses vara en positiv följd av covid-19-pandemin. Till exempel övergick skolorna till distansundervisning, företagen till internetförsäljning och arbetstagarna till distansarbete.

Framtidsutskottet påminner dock om att följderna av plötsliga katastrofer som en pandemi sällan är bestående. Därför måste fördelarna och problemen med den digitala klyftan bedömas noggrant och bästa praxis aktivt förankras som en varaktig fördel av pandemin. Den effektivitetsökning som digitaliseringen medför hjälper samtidigt ekonomin och samhället i stort att återhämta sig från följderna av coronapandemin.

Framtidsutskottet konstaterar att pandemin har utsatt vårt samhälle för ett stresstest och visat att vi trots det kan agera, skaffa bästa möjliga information och redigera vår lägesbild utifrån den samt fatta viktiga beslut även när det råder stor osäkerhet. Även dessa lärdomar bör bedömas och etableras som en bestående kompetens i vårt samhälle.

Framtidsutskottet påminner om att finansministeriet under de senaste åren har gjort betydande framsteg när det gäller att synliggöra hållbar utveckling genom att utveckla den fenomenbaserade budgeteringen i statsbudgeten. I Finland har hållbar utveckling sedan 2018 också inkluderats i budgeten som ett genomgående politiktema på alla förvaltningsområden. Dessa initiativ är också internationellt betydelsefulla för att integrera hållbar utveckling i allt beslutsfattande och i förvaltningens huvudprocesser.

Framtidsutskottet anser att fenomenbaserad budgetering också kan utnyttjas för att förstå och hantera följderna av covid-19-pandemin. Fenomenbaserad budgetering är ett effektivt sätt att öka konsekvensen i politiken samt att utveckla beskattningen och stöden från att upprätthålla strukturerna till att förnya dem.

Framtidsutskottet konstaterar att den gröna omställningen inte är ett allvarligt problem i den bemärkelsen att vi inte skulle kunna lösa problemen kring den om vi vill. I många avseenden är framtiden redan här. Åtgärderna för att främja en grön omställning kan vara mycket vardagliga och de verktyg som behövs finns till största delen redan till hands.

Framtidsutskottet betonar att Finland av hävd har varit och fortfarande är en världsomfattande ledande expert inom teknikindustrin jämte planering och processkompetens. Till den del det är fråga om teknik innebär den gröna omställningen en betydande möjlighet för Finland. Finland behöver inte uppfinna allt på nytt, utan det räcker att vi ställer våra traditionella nationella styrkor, allt från rättsstaten, jämlikheten, lärandesystemet och god förvaltning ända till världsledande teknikföretag, till förfogande för att lösa de globala problemen kring hållbar utveckling. I detta avseende anser framtidsutskottet att Finland är ett av de länder för vilka en grön omställning bådär gott och öppnar stora marknader inom områden där vi redan är konkurrenskraftiga.

Utlåtande FrUU 2/2020 rd

Framtidsutskottet betonar att den gröna omställningen i betydande grad också är teknik- och innovationspolitik och därför också utbildningspolitik. Ju bättre vi lyckas utveckla tekniska innovationer och inrikta dem på hållbar utveckling, desto mer skapar hållbar utveckling också konkurrenskraft, hållbar tillväxt, arbete och välfärd för Europa.

Samtidigt måste man dock komma ihåg att tekniken, exempelvis artificiell intelligens, inte automatiskt främjar hållbar utveckling; den måste medvetet utnyttjas för att genomföra en grön övergång. Detta förutsätter också att frågor som gäller den tekniska etiken beaktas bättre än tidigare i teknik- och innovationspolitiken.

Modellen för kontinuerligt lärande, från småbarnspedagogiken ända till fortbildning och fritt bildningsarbete, utgör grunden för Finlands konkurrenskraft och välfärd. Alla utbildningsnivåer ska stärka förmågan till kritiskt, lösningsorienterat tänkande och systemförståelse. På högskolenivå förutsätter detta att undervisningen har en organisk koppling till forskningen, att de tvärvetenskapliga utbildningsprogrammen utökas och att den lösningsorienterade tvärvetenskapliga forskningen anvisas tillräckliga resurser vid sidan av ambitiös och högklassig grundforskning. Flexibel fortbildning ska göra det möjligt att identifiera och tillägna sig de nya kunskaper och färdigheter som behövs.

Framtidsutskottet anser också att digitaliseringens möjligheter för forskning, kontinuerligt lärande och innovation bör utnyttjas såväl när det gäller utveckling av digital infrastruktur och datakunskap, öppenhet och interoperabilitet i fråga om data som även när det gäller distansförbindelser och distansstudier.

Framtidsutskottet konstaterar att fokus i riksdagens betänkande om Agenda 2030 (FrUB 1/2017 rd — SRR 1/2017 rd) ligger på välfärdsekonomi och välfärdsinvesteringar. Denna prioritering stärker medborgarperspektivet och främjar rättvisa och den sociala acceptansen för samhällsliga förändringar. Enligt framtidsutskottet bör medborgarna ses som aktiva aktörer inom alla politikområden. Det behövs människonära sociala innovationer som säkerställer att beslut inte fattas utifrån tekniska eller ekonomiska premisser och att ledningen inte sker uppifrån och ner.

Framtidsutskottet påminner om att regionerna, städerna och kommunerna har en stor roll i den gröna omställningen. I de nordiska länderna har kommunerna en särskilt stark roll exempelvis när det gäller social hållbarhet. Projektet Kolneutrala kommuner (Hinku) och processen Åtagande 2050 i anslutning till Finlands åtgärdsprogram Agenda 2030 är enligt framtidsutskottet goda exempel på hur utmaningar i fråga om hållbar utveckling och välfärd kan lösas lokalt och människoorienterat.

Framtidsutskottet betonar också att de globala affärsmöjligheterna i anslutning till digitalisering samt produktion, distribution och lagring av energi är särskilt kritiska faktorer för en grön omställning och en hållbar sysselsättningsfrämjande tillväxt. Därför måste Finland målmedvetet sträva efter att bli en ledande faktor för en hållbar framtid genom att särskilt inom energi- och miljöteknik utveckla planerings-, utvecklings-, forsknings- och affärskompetensen på systemnivå. Ett särskilt kompetensområde för Finland är biotekniken. Finland kan vara ett lokomotiv i större skala än landets storlek låter ana också i fråga

Utlåtande FrUU 2/2020 rd

om hållbar bioekonomi som beaktar naturens mångfald och strävar efter lösningar med ett högre förädlingsvärde.

Dessa mål förutsätter nya innovativa verksamhetsmodeller för samarbetet mellan den offentliga och den privata sektorn och även mellan andra aktörer. Med hjälp av nya samsarbetsmodeller kan man sprida på risken och skapa ny affärsverksamhet i globalt betydande ekosystem för affärsverksamhet inom den gröna omställningen. Det behövs också en systematisk utveckling av den digitala affärskompetensen, och den gröna omställningen ska också förstås som sociala innovationer och serviceaffärsverksamhet som svarar mot medborgarnas behov.

Framtidsutskottet anser att man bör utveckla den mervärdesbaserade statistikföringen av utrikeshandeln, naturresursbokföringen, statistikföringen i anslutning till cirkulär ekonomi samt indikatorerna för hållbar välfärd som kunskapsunderlag för globala affärsekosystem och hållbara investeringar för en grön omställning.

Exempelvis synergier inom energiteknikindustrin med producenter av battericeller med hög förädlingsgrad skapar en betydande mervärdespotential för Finland. Samtidigt bör man dock beakta att utvecklingen av elektrifieringen trots den växande cirkulära ekonomin och den förnybara energin också kan öka efterfrågan på primära metaller och mineraler, vilket medför utmaningar med tanke på naturresursernas hållbarhet och vattendragen. Därför måste utbildning, forskning och innovation i fråga om lagring av energi främjas också när det gäller de miljömässigt mest hållbara materialen, som till exempel salt.

Motsvarande möjligheter gäller också bioteknik exempelvis inom läkemedelsindustrin, nya material, träbyggande och annan därmed förknippad teknik och affärskompetens på systemisk nivå.

Utskottet anser att Finlands innovationspolitik allt mer målmedvetet bör stödja innovativa tillväxtföretag och öka vår attraktion som målland för digital affärskompetens, miljöteknik (cleantech) samt forsknings- och utvecklingsinvesteringar inom den miljörelaterade affärsverksamheten i vidare bemärkelse.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Framtidsutskottet föreslår

att finansutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande FrUU 2/2020 rd

Helsingfors 6.5.2020

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Joakim Strand sv
medlem Pekka Aittakumpu cent
medlem Marko Asell sd
medlem Mari Holopainen gröna
medlem Ville Kaunisto saml
medlem Pasi Kivisaari cent
medlem Ari Koponen saf
medlem Antti Lindtman sd
medlem Merja Mäkisalo-Ropponen sd
medlem Kristiina Salonen sd
medlem Sari Tanus kd
medlem Sinuhe Wallinheimo saml
medlem Jussi Wihonen saf
ersättare Veronika Honkasalo vänst.

Sekreterare var

utskottsråd Olli Hietanen
utskottets ständiga rådgivare Maria Höyssä.